

ceggel, David Chytraeus nevét „y”-nal kell írni (ahogyan a főszövegben is volt), nem „i”-vel, mint a mutató teszi, Thury Györgyre, a hadvezérre hibás az utalás két esetben, ahol Thúri Farkas Pál leveléről van szó. Különösen furcsa – tudva, hogy Csonka Ferenc jól tud szlovákul – a hibás szlovák helységnevek felbukkanása: Gálszécs az Sečovce és nem „Sešovce”, Márkusfalva pedig Markušovce és nem „Markošovca”. Találtam a névmutatóban nem szereplő nevet is: a könyvjegyzékben (474. lap, 81. tétel) szó van egy bizonyos Major által összegyűjtött régi versekről, ő nem más mint Johann Major, neves

wittenbergi latin költő. S végül még egy téves névfeloldás: Kecskeméti M. István budai lelkész nevében az „M”-et nem lehet „Magister”-nek olvasni, az egyszerűen az ismeretlen családi név rövidítése a származásra utaló Kecskeméti mellett.

Az egész tudományos teljesítményen ezek csak apró szépséghibák, semmit sem csökkentenek azon a tiszteleten, amelyet a sajtó alá rendező Csonka Ferenc teljesítménye osztatlanul élvez az egész régi irodalommal foglalkozó szakma körében.

Szabó András

ARANY JÁNOS: „TISZTELT ÍRÓTÁRS!”

Kötetben még nem szereplő kritikai írások, glosszák. Kovács Sándor Iván irányításával és jegyzeteivel kiadja az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének Arany-semináriuma: Bak Mariann, Bodó Teodóra, Erdei Anna, Gyenes Erzsébet, Simonyi András, Szegedi Eszter, Szundi Tamás. Budapest, 1993. 157 l. („Csak tiszta forrásból”. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság „Szövegkiadások” sorozata 2.)

Nem vagyok Arany-kutató, ahogyan Kovács Sándor Iván sem. De Arany életműve kikerülhetetlen: magam is írtam néhányszor róla; bemutattam a *Tengeri-hántás* azóta elveszett kéziratának szöveggkritikai tanulságait; ismertettem Barta János monográfiáját; méltattam Juhász Gyula nyomán az *Őszikék* költőjének modernségét... Kovács Sándor Iván a *Zrínyi és Tasso* keletkezéstörténetét nyomozva került szembe az életművel, s az 1992. áprilisi békéscsabai meg nagyszalontai Arany-tanácskozás kínálta neki az alkalmat, hogy vizsgálódásainak tanulságait közlétegye (*Az Arany-folyóiratok és feltárásuk további lehetőségei*, Irodalomismeret, 1992, 38–43.). S ahogy korábban tanítványaiból verbuvált, egy évtizedig működő Zrínyi-semináriuma a *Zrínyi könyvtár* és a *Zrínyi dolgozatok* köteteivel gazdagította irodalomtörténeti-írásunkat, most Arany-seminá-

riumot hívott életre, s tagjai közül heten részt vettek a kiadvány anyaggyűjtésében.

Arany kritikai kiadásának 11. és 12. kötetében Németh G. Béla 1963-ban és 1968-ban kiadta a szerkesztő Arany széljegyzeteit, megjegyzéseit, üzeneteit. Már ott megállapította, hogy „Aranynak még egy kisebb kötetre való írása lappang, elsősorban két folyóiratában” (*AJÖM* 12: 608). Ez a két folyóirat a *Szépirodalmi Figyelő* (1860–62) és a *Koszorú* (1863–65). A kötetnyire becsült Arany-írás természetesen névtelen, ezért tanulmányozásuk, szerzőségük megállapítása vagy legalább valószínűsítése, attribúciója, a névvel jegyzett cikkek számbavételénél jóval több időt kíván. Közben az Arany kritikai kiadás sajnálatosan meglassult, így örülnünk kell, hogy Kovács Sándor Iván tanítványaival mintegy elébe ment az esedékes pótkötetnek, s addig

is, míg arra sor kerül, hozzáférhetővé tette Arany számos érdekes, sőt értékes megnyilatkozását, és közkinccsé tételükkel ösztönzést adott a további kutatás számára.

A kiadvány Németh G. Béla előszava után közli Kovács Sándor Iván már idézett tanulmányának az eredmények ismeretében módosított változatát. Ezek, valamint a kötet végén ugyancsak Németh G. Bélának az idézett kritikai kiadásokból vett tanulmányrészletei mintegy keretbe foglalják a 19 fejezetbe osztott Arany-szövegeket.

Az első három Kovács Sándor Iván miniatűr tanulmányaiba foglalva közli Arany szövegeit. Így az Ariosto (*Orlando furioso*) és Tasso (*Il Parnasso Italiano*) eposzához írt, az eredeti kötetek elpusztulása ellenére Voinovich Géza másolatában fennmaradt lapszéli jegyzeteit, Vida József *Nemzeti koszorú* (1860) című verseskötetébe rótt észrevételeit. Ez a példány a nagyszalantai Arany János Múzeumé, és Arany ceruzájának nyomait Deák Tamás közölte 1959-ben.

A 4. fejezethez érve az első pillanatban nem tudjuk, kinek a szövegét olvassuk: Kovács Sándor Ivánét-e, hiszen eddig ő szolt hozzánk ciceró betűnyelvűségben, s csak jegyzetként, petitttel Arany. Kiderül azonban, hogy megfordult a helyzet: most Arany szövegét kapjuk először nagy betűvel, s utána apróval a jegyzetet. Amint ez egyébként kritikái és más szövegközlő kiadásokban szokásos. Zavar a cím is: A „Barrett Browning Eliza”-nekrológ és angol előzménye. Ez megint nem Aranytól van, hanem a szöveg mostani kiadójától. Ilyenkor azonban kívánatos a címet szögletes zárójelbe tenni, mert így különböztetjük meg az Aranytól való címeiktől. Ez utóbbiaknak egy része is csak úgy származik az írótól, hogy a szerkesztő tette címmé Arany szövegének bizonyos szavait, mint a kiadványnak is címet adó „Tisztelt Írótlárs!” esetében. Itt Arany szövege így kezdődik,

tehát címként fölfogható. De így is csak szögletes zárójelben.

A 8. fejezet címe: *Egy komoly szó a közönséghez*. Ez nem is Arany szövegének első szavaiból van véve, hanem a negyedik mondatból, mégpedig Arany ilyen fordulata után: „Vegye úgy, mint ha ez volna[!] oda fölírva: Egy komoly szó a közönséghez.” Alcímmé tette Kovács Sándor Iván, ami valójában e közlemény címe: *Előfizetési felhívás Arany János új lapjára*. Ez ugyan nincs külön sorba kiemelve, de ez az első, önálló mondat, mégpedig dőlt szedéssel. Egyértelműen ez tehát a közlemény címe: még szögletes zárójelbe sem kellett volna tenni. Hogyan nyilván a 11. fejezetben közölt cikkét sem: *Végszó a Zenészet Lapoknak*. Sajnálatos, hogy az Arany adta címek összerosódnak a Kovács Sándor Iván adta címekkel.

Amint a 14. fejezetben (*Jegyzetek Szász Károly „Machbeth”-fordításához*) megint visszaugrunk az első módszeréhez: itt „főszövegben” ismét Kovács Sándor Iván szól, s a jegyzetekben – Gergely Pál közlése nyomán – Arany. De a 15. fejezet (*Watts Tamás*) újból Arany szövegét, nekrológját közli, a jegyzetek pedig Gál Istvánt követik. A 16. fejezetben (*Glosszák a „Póésies Magyaras” című francia antológiában*) megint nagy betűs a magyarázat, apró betűs – újfent Gergely Pál közleményéből véve – Arany szövege.

Ez az ugrabugrálás folytatódik. A *Réja és gajd* (17. fej.) Arany szövegével kezdődik, s Kovács Sándor Iván jegyzetével folytatódik. Itt bevallja, hogy a címet ő adta. A fejezet elüt valamenynyitól: hasonmásban közli Abafáy Gusztáv tanulmányát (*Arany János széljegyzetei a szalontai Arany-könyvtárban, 1965*). Hasznos, hiszen alig hozzáférhető kolozsvári folyóiratban jelent meg.

Valószínűleg ennek a közleménynek a beiktatása az oka, hogy az utolsó, 19. fejezet (*Szerkesztői megjegyzések és glosszák a „Koszorú” „Vegyes” rovatából*)

hibásan szintén 18.-nak van föltüntetve. Ez 1863. január 4-e és 1865. június 25-e közötti időből Aranynak 187 apró jegyzetét menti meg számunkra. Sok érdekes adalék halmozódott föl bennük. Egy részükre a jegyzetben Kovács Sándor Iván föl is hívja a figyelmünket, de bizonyára vannak olyanok is itt, amelyeket utóbb aknáz majd ki a kutatás. Nem tudom például, hogy az a Kertész József, akit 1863. december 13-án Arany mint ifjú nyomdászt emleget annak kapcsán, hogy beküldte a szerkesztőségbe betűmintáit és „tisztaságra, csínra és szépségre kitűnő” nyomtatványait, azonos-e azzal a Kertész Józseffel (vagy az apjával), aki a harmincas-negyvenes években az Ethnographiát meg a Kodály-emlékkönyvet nyomta a gyomai Knerékhez, a békéscsabai Tevanékhoz igazodó karcagi műhelyében. Nyomát találjuk itt a Petőfi szülőhelye körüli vitáknak, amint Arany Pásztor Ferencnek a Szegei Híradóban megjelent híres cikkét

idézi. Mezősi Károly kutatásaiból tudjuk, hogy Arany is hajlott a félegyházi szülőhely elfogadására, mert emlékezett Petőfi szavára, amely szerint nem ott születettnek mondta magát, ahol keresztelték... Itt Arany csak a kérdőjelemben kifejeződő kétellyel a szállóigét idézte: Adhuc sub iudice lis est? Horatius mondja: Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est. A nyelvészek (általában a tudósok) vitatkoznak, és a pör még a bíróság előtt van. Arany tehát nem tekintette eldöntöttnek, hogy Kiskőrös Petőfi szülőhelye.

Ha nem mind a 187 kis szöveg őrsi is Arany keze nyomát, közzétételük a további vizsgálódáshoz mindenképpen hasznos. Az Arany-szeminárium tagjai számára pedig ritka alkalom volt ez a kiadvány, hogy belekóstolhattak a tudományos munkálkodásba, a tudományba, amelynek *gyükere* – Apácai Csere János szerint – *keserű, gyümölcsé penig gyönyörűsége*.

Péter László

CSÁNYI LÁSZLÓ: BABITS ÁTVÁLTOZÁSAI Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990. 242 l.

Csányi László hosszú évek óta következetes kutatója Babits életművének. „Amikor a véletlen 1952 januárjában Szekszárdra vettem, első dolgom volt, hogy megkeressem életének helyszínét, s azokat, akik még ismerték” – írja Babitsról szóló tanulmánykötete előszavában. A dunántúli kisvárosban töltött évtizedek a Babits filológián belül Csányinak egyedi megközelítési módra adtak lehetőséget. Azt a tényt, hogy Szekszárd épp közömbösségével, sőt elutasításával lett elválaszthatatlan része Babits életművének, kritikus szeretettel elemzi. Egyszerre látja belülről és kívülről a várost, kötődik hozzá személyesen és vizsgálja elfogulatlan irodalomtörténeti szemmel. Tanulmányaiban mindvégig megőrzi azt a koor-

dinát a rendszert, ahol fontos viszonyítási pont a szülőváros véleménye, az hogy mit írt a Tolnamegyei Újság vagy a Közérdek Babits betegségeiről, Tanácsköztársaság-beli szerepéről, családtagjairól stb. Személyes ismerőseként bukkannak fel a Babitsra emlékező szekszárdi tanúk: „Anyjáról ezt mesélték” (9.), „Egy tréfás kedvű borissza öregúr annyi év után is nem csekély kajánsággal mesélte...” (8.), „a kevés szekszárdi szemtanút próbáltam szóra bírni” (143.), „megkerestem a még fellelhető kortársakat” (158.), „az is tény – szemtanúktól magam is hallottam –, hogy a család más feleséget szánt Babitsnak” (196.). A szekszárdi környezet, a sok apró, személyes emlék a távoli, de beavatott ismerős szerepét